

AD 22-7-2023

Alleen woordjes stampen straks verleden tijd

Taalonderwijs op de schop

Het taalonderwijs op de middelbare school gaat de komende jaren veranderen. In de nieuwe exameneisen voor moderne buitenlandse talen is er meer aandacht voor cultuur en geschiedenis.

EEFJE OOMEN

In toekomstige examenprogramma's krijgen jongeren nadrukkelijker mee dat een buitenlandse taal 'veel meer is' dan een rij woorden, werkwoorden of voorzetsels. Dat zegt Daniela Fasoglio van de Stichting Leerplan Ontwikkeling, landelijk expertisecentrum curriculumontwikkeling (SLO). „Scholieren leren dat er meer nodig is om elkaar te begrijpen: taal is niet los te koppelen van cultuur en achtergrond.”

Scholieren leren in de toekomst niet alleen wat de gebiedende wijs is, maar ook welke lading die heeft. „Je kunt de werkwoordsvorm kennen en toch verkeerd toepassen. In Spanje is het heel gebruikelijk om 'doe dit' te zeggen. In Engeland geldt dit als uiterst onbeleefd. Die context wordt belangrijker.”

Maar ook de analyse van een politieke speech zal aan bod komen. „Voor begrip van een speech van Donald Trump moet je ook weten waaróm hij veel versterkende woorden als enormously gebruikt en tot wie hij zich richt. We willen jongeren taalvaardig én taalbewust én cultuurbewust maken”, aldus Fasoglio.

De taalspecialist vindt dit 'hoogstnoodzakelijk', nu scholieren van alle kanten worden 'overspoeld' met informatie als gevolg van de digitale revolutie. „Computers kunnen zo veel dat we hun moeten leren dat mensen het verschil maken. Een chatbot helpt met een Engelse sollicitatiebrief, maar kan zich niet inleven in de werkgever: dat is mensenwerk”, aldus Fasoglio.

De aanpassingen moeten het taalonderwijs weer aantrekkelijk maken: de belangstelling voor Duits en Frans loopt terug. Fasoglio: „De politiek hamert al jaren op het belang van bètavakken voor de kenniseconomie. Nu moeten we duidelijk maken dat taal en cultuur nét zo relevant zijn: als we elkaar niet begrijpen, kunnen we geen zakendoen.”

De nieuwe examenprogramma's zijn volgend jaar juni in concept af, maar het is nog onduidelijk wanneer scholen ermee gaan werken.

Mit nach nebst samt bei seit von zu zuwider entgegen ausser aus Hoezo een taal leren?

Zorg om tanende belangstelling voor Frans en Duits in het voortgezet onderwijs Kies exact? Nee, kies talen! Leraren, experts en liefhebbers broeden op eerherstel van hun vak op de middelbare school. „Nederlanders werden vroeger geprezen om hun talenkennis.”

EEFJE OOMEN

Het is nog altijd een beetje pijnlijk als ouders haar tijdens een open dag vragen waar het lokaal Frans is, vertelt Danielle Siems (docent Spaans aan het Pax Christi College Druten, Gelderland). „Ik moet ze dan vertellen dat zo'n lokaal er niet is, omdat we geen Frans meer hebben. Vervelend om te zeggen, want we zijn een

streekschool en bieden het liefst een compleet pakket aan."

Toch kon haar school niet anders dan Frans schrappen, stelt ze. „Omdat er op een gegeven moment nog maar zeven leerlingen Frans waren, kon de schoolleiding niet anders dan het vak laten 'uitfaseren'." En, ja, er kwamen meer leerlingen Spaans, maar daar klopt Siems zichzelf niet voor op de borst. „Ik was blij met de belangstelling, maar het voelde ook ongemakkelijk omdat het ten koste ging van Frans."

Wat zij als docent, taalliefhebber en voorzitter van de Vereniging Docenten Spaans in Nederland vaststelt: in de bovenbouw neemt de animo voor talen af. „Steeds minder leerlingen kiezen op onze school voor Duits, terwijl we dicht bij de grens zitten, de taal heel relevant is en mijn collega's er alles aan doen om het vak met uitjes en uitwisselingsprojecten aantrekkelijk te houden."

Uit de cijfers van DUO blijkt dat de belangstelling voor Frans en Duits - van oudsher belangrijke talen - terugloopt. In 2013 had 17 procent van alle scholieren Frans als eindexamenvak en 33 procent Duits. Dit jaar was dat 15 procent voor Frans en 29 procent voor Duits. Zo'n 'nieuw' vak als Spaans doet het goed, maar het gaat wel om relatief weinig leerlingen (2 procent). Voor de zomervakantie deden 4469 leerlingen eindexamens Spaans, 54.911 leerlingen Duits, 28.191 Frans.

Het dalende percentage eindexamenleerlingen Duits baart Synke Hotje (Duitsland Instituut Amsterdam) zorgen. „Die ontwikkeling staat niet op zichzelf. We begrijpen uit onze recente peiling onder leraren Duits dat er structureel bekibbeld wordt op het aantal lessen Duits. De lessen worden schraler omdat er geen tijd is voor projecten, voor verdieping en voor uitwisselingsactiviteiten met Duitse scholieren."

Ook verontrustend, volgens Kees van Eunen, lid van de Visiegroep Buurtalen: de bacheloropleidingen Duits en Frans op de universiteiten en hogescholen trekken steeds minder studenten. „Dat betekent dat het lerarentekort zal groeien en nog meer scholen het lastiger zullen vinden om deze vakken aan te bieden."

Techniek

Volgens docent Siems hebben de jarenlange campagnes voor de exacte vakken zeker met deze terugloop te maken. „Het Rijk hamert al lang op het belang van techniek en scholen onderscheiden zich graag met een 'technasium' of een extra vak als science. Ouders en leerlingen zien een technisch of economisch profiel vaak als de 'veilige' keuze."

Ook Joeri Visser concludeert dat de 'bèta-profielen' Natuur & Techniek (NT) en Natuur & Gezondheid (NG), waar op de havo geen extra taal voor nodig is, er goed op staan. Visser (docent Frans in Hellevoetsluis en lid van de didactiekcommissie Frans van de Vereniging van Leraren in Levende talen): „Veel leerlingen redeneren: met zo'n profiel kan ik bij veel vervolgopleidingen terecht, houd ik alle opties open. Mijn vraag is dan altijd wel: waaróm houd je alle opties open? Je gaat toch niet alle opties dóén?"

Wat bovendien een rol speelt: de opmars van het Engels. Van Eunen: „Het idee heeft hier langzaam postgevat dat we in het buitenland wel met Engels toekunnen en de rest niet noodzakelijk is. Sterker: Frans is 'elitair' en Duits 'moeilijk'. En dat terwijl juist Nederlanders vroeger geprezen werden om hun uitgebreide talenkennis."

Een andere verklaring voor de afnemende populariteit: digitale ontwikkelingen. Van Eunen: „Het begon allemaal met Google Translate en nu zitten we al met bots die sneller en beter Duitse teksten schrijven dan ik met al mijn ervaring. Dus is het best logisch dat jongeren zich afvragen: waarom nog een taal leren?"

Leraren en schoolleiders moeten ook kritisch naar zichzelf kijken, stelt Rick de Graaff (hoogleraar en lector vreemde-talendidactiek en meertaligheid Universiteit en Hogeschool Utrecht). „Hebben wij wel genoeg gedaan om het taalonderwijs interessant te houden? Ik zie dat het vaak om leestraining draait, omdat die vaardigheid voor het eindexamen wordt gevraagd. Zo is het onderwijs verarmd, minder boeiend geworden."

De Graaff - betrokken bij de herziening van de examenprogramma's - is blij met de nieuwe koers die de Stichting Leerplan Ontwikkeling (SLO) aankondigt: in het taalonderwijs meer aandacht voor cultuur en geschiedenis. „Het is cruciaal dat we de nieuwe generatie laten ervaren dat taal meer is dan een verzameling woorden. Taal betekent dat je elkaar beter leert begrijpen, de wereld beter leert begrijpen. Engels geldt als dé internationale taal, maar we weten dat het contact met een Fransman heel anders wordt als je Frans spreekt en de cultuur begrijpt."

Ingrijpen

Van Eunen vindt het tijd voor overheidsingrijpen. „Scholen hebben te veel vrijheid gekregen om vakken te schrappen. Het Rijk moet er nu voor zorgen dat alle leerlingen Duits en Frans kunnen blijven volgen én dat er meer lesuren aan worden besteed. En: het zou goed zijn als leerlingen met een exact pakket verplicht worden één buurtaal te kiezen."

Op de school van Visser (docent Frans) gaan ze het probleem pragmatisch te lijf. „We selecteren voor de derde klas havo en vwo heel sterke taaldocenten. In de derde klas kiezen leerlingen immers hun profiel en daar spelen docenten een grote rol bij; leerlingen kiezen vaak voor een bepaalde leraar."

Waar Hotje van het Duitsland Instituut hoop uit put: de recent aangenomen Kamermotie om de zieltogende universitaire talenopleidingen te helpen en, jawel, een landelijke campagne Kies talen op te tuigen. Hotje: „Nú is het moment dat we jongeren duidelijk moeten maken dat talen niet alleen 'leuk' zijn maar ook uiterst nuttig. Je moest eens weten hoe vaak bedrijven ons bellen voor Nederlanders die het Duits goed beheersen. En: hoe vaak Nederlandse bedrijven personeel naar een cursus Duits moeten sturen."